

Ettekanne leelokonverentsil: **KOLME KOORI LUGU. VÄHEAKTIIVSED/ TEGEVUSE LÕPETANUD KOORID: OBINITSA LEELOKOOR, MEREMÄE LASTE JA NOORTE LEELOKOOR “MARÄKÖSÕ” NING TARTU “LEELONAASE”.**

Käesolev ettekanne käsitleb kolme tegevuse lõpetanud leelokoori – Obinitsa leelokoori (1981-1990), Meremäe laste leelokoori “Maräkös’te” (1986-1999) ning Tartu “Leelonaas’te” (1988-2004) tegevust.

Tahaksin siinkohal tänada Liidia Sillaotsa, Anni Lahet ja Sirje Sirulit, kes mulle käesoleva ettekande ja stendinäituse ettevalmistamisel igati abiks olid.

Ettekande eesmärgiks oli markeerida leelokoore, kes enam ei tegutse. Selle koostamisel tõstus aga probleem, kuidas määratleda mõistet "tegevuse lõpetanud leelokoor". Nimelt ilmnes, et nii mitmedki leelokoorid, mida alguses oli mõtte käsitleda, mahuvad sinna alla ainult tinglikult – nad küll ei esine enam või esinevad harva, ent koos käiakse jätkuvalt ning pühitsetakse ka tähtpäevi; seega on nad pigem väheaktiivsed.

Nii jääbki üle vaid tõdeda, et leelo on niivõrd elujõuline nähtus, et seda ei võta ei ussi-ega püssirohi. Muutuda võib suur osa koori koosseisust või kooskäimiskoht, proovide- ja esinemissagedus, ent alles jääb laulmis-, tegutsemis- ja kooskäimise rõõm, mis ilmselt ongi leelo edasikestmise tagatis.

Määratlusraskustest lähtuvalt ongi käesolevas ettekandes käsitletud vaid kolme koori, kes juba mõnda aega on olnud väheaktiivses seisundis või praktiliselt oma tegevuse lõpetanud.

OBINITSA LEELOKOOR¹

Obinitsa leelokoori eellugu

Lääne-Setomaa leelokooride kohta nõukogude ajal võib öelda, et kindla koosseisuga, regulaarselt harjutav ja kooskäiv koor puudus Obinitsa-Meremäe piirkonnas kuni 1981. aastani.

Kiiruga “kokkuklapitud” leelokoori esinemised toimusid vajaduse korral – peamiselt siis, kui piirkonda saabus mõni “nina”, folklorist või kirjanik, toimus mõni kohalik tähtsündmus nagu uue koolimaja avamine 1963. a. , sovhoosi aastapäev vms. Sellisel juhul nõ aeti küla pealt leelonaised kokku. Kultuurihuviliste majandusjuhtide (Aksel Kommer, Vello Anipai) asumisel Obinitsa sovhoosi etteotsa aga leelo tähtsus tõusis.

Nüüd aga suundugem Obinitsa leelokoori kujunemise juurde.

Obinitsa leelokoori tekkimine ja tegevus

Juba 1980.a. oli Liidia Sillaots kokku kutsunud Obinitsa piirkonna naisi, et tuletada meelde vana leelot. Koos harjutati laulmist raamatukogus.

Hilana Taarka 125. sünniaastapäeva tähistamine 1981. a. 1. märtsil kujunes aga selle

¹ Enamik infot Obinitsa leelokoori kohta pärineb Obinitsa Seto Muuseumitarõ koduloolistest materjalidest, Liidia Sillaotsa märkmetest ning suulistest teadetest.

piirkonna *leelo herätüise's*, andes olulise impulsi traditsiooni taaselustamisele. Ettevalmistustööd Taarka sünniaastapäeva tähistamiseks olid korralikud: kooriliige Truija Alli tegi Taarkast laulu, uuriti ajaloolist tausta; Kirjandusmuuseum abistas fotode saamisega, mistõttu osutus võimalikuks ürituseks kodulooliste stendide tegemine. Taarka eluloost tuli kõnelema Veera Pino ning üritusel esinesid ka "Sõsarõ" Tallinnast. Koor jäi ka edaspidi koos käima. Nii tekkis esimene regulaarselt (kaks korda nädalas) kooskäiv- ja harjutav leelokoor. Koori tekkis neli eestlauljat: Emmi Sõrmus, Olga Kuhi, Emmi Kasak. *Killõ'ks* jäi pikaks ajaks Maria Lõhmus.

Järgmine avalik esinemine oli 6. märtsil **kolhoosipeol**, kus naislauljatele lisandusid ka Helbi mehed, kes hiljem siiski ühinesid Meremäe meeskooriga.

14. novembril 1981. a. kutsus Vaike Sarv Obinitsa koori esinema **Hilana Taarka mälestusõhtule "Laulasi ma viie võrra"** Tallinna THTTM-is (Tallinna Haridus- ja Teadusala Töötajate Majas). See sai Obinitsa leelokoori esimeseks avalikuks esinemiseks väljaspool piirkonda Obinitsa Rahvalauluansambli nime all. Esinesid veel Veera Pino, Ilmar Vananurm ning "Sõsarõ".

1983. aastast, mil Obinitsa sovhoosi direktoriks tuli Vello Anipai, kuulusid leelokoori esinemised lahutamatu majandipidude juurde. Leelokooril oli tavaliselt täita oluline roll sügisestel Obinitsa sovhoosi lõikuspidudel, aukirjade üleandmisel ning töötajate väärikal pensionile saatmisel.

Koori eestvedaja Liidia Sillaots meenutab: "Leelokooriga oli juba hulk kooriproove tehtud. Neljapäeviti käidi kokku raamatukogusse. Naised olid väga kohusetundlikud. Alati õigel ajal kohal, ei mingit ootamist ja teiste ajaraiskamist. Ka jala- ja seljavalud olid kuhugi kadunud. Truija Alli peale loodeti, et ta teeb laulusõnad valmis. Andsin teemad kätte, et tuleks sellest ja sellest laulda. Alli tuli meie juurde, luges oma sõnad ette – "kas ikka kõlbas?" Muidugi kõlbas.

Pensionäridele see laul, "ülemusele" too laul... Kui majand saatis oma staazhikaid tublisi töölisi pensionile, antin aukiri, mõnikord ka mälestuse. Siis oli temale veel vaja esitada ka kiidulaul, igaihele vastavalt tema ametile, olgu seatalitaja või zootehnik...

Koori koosseisu kuulusid Olga Kuhi, Emmi Sõrmus, Emmi Kasak, Siia Mägi, Hemmo Tammik, Emmi Tanem, Alli Pilve, Maria Valge, Anne Piiling, Maria Lõhmus, Liidia Sillaots. Kooriliikmed olid pärit järgmistest Setomaa küladest: Obinitsa, Sesniki, Täaglova, Küllätüvä, Talka, Tobrova, Tsäätsova.

Koori eripäraks oli ilusa kõlaga leelo varieerumine neljal häälel², kõik leelokoori liikmed olid ka kirikukoori liikmed. Iseloomulik oli ka asjaolu, et palju oli ühisesinemisi praktiliselt samal ajal tekkinud Helbi kooriga.

Üheks oluliseks sündmuseks Obinitsa leelokoori jaoks oli 1986. a. Obinitsas toimunud **IV leelopäev**, Hilana Taarka hauakivi avamine Obinitsa surnuaial ja Lauuimä kuju avamine Obinitsa järve kaldapealsel.

Veel on esinetud koduloopäevadel, leeloõhtutel, Tallinna Muusikamajas ja Kodulinna Majas folklooriklubi raames, Setu Seltsi üritustel, rahvakalendri tähtpäevade tähistamistel (kadripäev Värskas), Võmmorski ja Lepä kirmaskitel, leelopäevadel.

Leelokoor lõpetas oma tegevuse 1990. aastal seoses koori *killõ* Maria Lõhmuse koorist lahkumisega.

² Liidia Sillaotsa väljend

Järjepidevuse koha pealt on oluline märkida, et 1992. a. käisid küll lühikest aega koos leelokoori tegemas Obinitsa kandi keskmise generatsiooni naised, ent pikaajalist koori sellest ei tekkinud. Vahepeal on samas piirkonnas tegutsenud Obinitsa kooriga samaaegselt moodustunud Helbi leelokoor.³ 1981. a. moodustunud ja 1990.a. tegevuse lõpetanud Obinitsa leelokoori järglaseks kui pidevalt kooskäivaks ja harjutavaks kooriks võib pidada aga hiljuti tekkinud Mokornulga koori.

MEREMÄE LASTE JA NOORTE LEELOKOOR “MARÄKÖSÕ”⁴

Tegutses Meremäe raamatukogu juures aastatel 1986 – 1999. Koori liikmeteks olid Meremäe Keskkooli noored. Korraga laulis kooris keskmiselt 16 noort. Koori koosseis uuenes pidevalt, koolilõpetajate asemele leiti alati uusi lauluhuvilisi noorematest klassidest. Kokku osales leelokoori tegevuses 13 aasta jooksul üle 70 kohaliku noore, nii tüdrukuid kui poisse.

“Maräkõs’ tõ” leelokoori juhendaja Anni Lahe meenutab:

„Maräkõstõ“ leelokoor sündis 1986. aasta aprillis, mil üleriigilise lasteraamatunädala raames külastas Meremäed kirjanik Robert Vaidlo. Tahtsime teda oma, st. seto kommete kohaselt vastu võtta. Raamatukogu juhatajana kutsusin enda juurde grupi kohalikest setu leelot väärtustavatest peredest pärit koolinoori ning arutasime asja. Ja nemad otsustasid, et jah, laulamegi Robi Vaidlole setu laulu.

Esimene ülesastumine läks igati korda, Robert Vaidlo kiitis noori ja innustas neid nii ilusa ja omanäolise asjaga jätkama.. Õpetaja Alviine Juhkam väljendas oma headmeelt noorte üle sõnadega „ti olõt ku märäkõsõ“ Alviine Juhkamist sai koorile ristiema ning Robert Vaidlot kutsusime ristiisaks.

Sellest saati jäädigi koos käima, sõber kutsus sõbra jne Juba samal kevadel ja suvel kutsuti järjest uutele esinemistele. (mailaat Võrus, seto leelopäev Obinitsas, kontserdid Värskas sanatooriumis ja Petseri II Keskkoolis) Järgnesid osalemised Baltika folkloorifestivalidel, laste murdepäevadel, seto leelopäevadel Värskas. Koolidirektor Asta Pazuhhanitši eestvõtmisel tehti kontsertreis Marimaale.

Kõige eredamad muljed on noortele jätnud Kaustise folkloorifestivalid, kuhu olime esinema kutsutud koguni kahel korral.

Algusest peale olid meie repertuaaris ka setu tantsud ning ringmängud. Seda tänu väga toredale tantsuõpetajale Maimu Lumile ning väsimatule pillimehele Meelis Pollile. Uhkust tunnevad meie kooris olnud noored aga selle üle, et neil on olnud võimalus tantsida ka meie tänaseks kahjuks juba manalateele läinud legendaarsete lõõtsameeste Aleksei Oroperve ja Ivan Vahelaane pilli järgi.

Meie koori otsesteks, väga headeks elavateks eeskujudeks olid Meremäe omad laulumemmed ja – taadid kohalikust leelokoorist „Höpõhelme“ . Meie koostöö oli suurepärase ning see päädis paljude suuremõduliste ühiste ettevõtmistega 90.- ndatel aastatel (seto ilo talgo` Meremäel, ühised kontserdid piirkonna külalistele ning mitmed kontsertreisid Soome Vabariiki, kolmepäevane setu pulm jne.) Vanad hoidsid noori ja noored hoidsid vanu ning see kõik oli nii mõnus.

³ Helbi leelokoorist oli I leelokonverentsil väljas stendinäitus

⁴ Meremäe laste- ja noorte leelokoori kohta pärineb info peamiselt selle pikaajaliselt juhendajalt Anni Lahelt

„Maräkõstõ“ eeslauljateks on olnud:

Merle Saaremaa
Iia Nõlvik
Ulvi Möldri
Mariana Möldri
Diana Saare
Kaili Kadak
Elin Mattis
Kersti Põlgaste
Aire Põlgaste
Ülle Talo
Kairit Kalk

Gerli Pitka
Meelis Poll
Maigar Solovjev
Maidu Kadak
Helen Solovjev
Indrek Solovjev

Killõt laulsid:

Ulvi Möldri
Diana Saare
Kaili Kadak

Koori aktiivne tegevus katkes 1999. aasta sügisel. Küll on endised kooriliikmed kohtunud, laulnud ning tantsinud oma kokkutulekutel. Suurem avalik esinemine oli 2003. aasta suvel Õpiringide Seltsi Semud üleriigilistel suvepäevadel Meremäe vallas.

TARTU “LEELONAASE”

Tartu “Leelonaas’te” leelokoori kujunemist ja tegevust kirjeldab kooriliige Sirje Siruli järgmiselt:

Tartus elavate setote kooskäimiste rõõmuks ärgitasid Paul Hagu ja Viktor Danilov naise laulma. Polnud ju probleemi, kui koos on juba rohkem kui kolm setot, siis ikka võetakse laul üles. 1987. aastal hoogustus nn linnasetode kokku tulemine ja ühenduse Petserimaa tegutsemine.

1988. aasta talsipühil toimus esimene leeloparki kogunenud naise esinemine. Sealt edasi tegutses leelopark tõusvas joones, täienedes pidevalt uute lauljatega. Vaid eestlaulmine jäi enamuses Alli (Aleksandra) Sirulile. Lisaks Allile võtsid vaevaks sõnu seada ka Olga Riisik, Marie Saarela, Aleksandra Pikkuus ja hiljem Nadja Kuhi ja Sirje Siruli.

Iga koori auks ja hiilguseks on koori killõ. Algusaastatel oli killõ Olga Riisik, Alla Kalle, Nasta Kudre ja hiljem Olli Kure.

“Leelonaase” laulude eripära kujunes eri nulkadest pärit lauljate oma sünnikoha laulude meeldetuletamisest ja nende teistega laulmise oskusest. Alli Siruli ütles tihti, et “Leelonaase” laud on asfaldi-leelo. Seda seetõttu, et erinevatest nulkadest pärit lauljad sulandusid koos lauldes ühtseks leeloks, mis kõlas vaid sellele koorile omaselt.

“Leelonaase” koorist kujunes Tartu linna külaliste vastuvõtmise või tähtsündmuse eriliseks muutmise pärl – oma lauluga tervitati Rootsi kuningapaari, lauldi avatuks Tähtvere sild, tervitati linnakülalisi Raekojas. Kultuuritegelaste juubelile läksid “Leelonaase” oma õnnituslauluga. Selle nn “laulu sisse saamisega” suudeti üllatada paljusid.

Linnarahvas teadis, et “Leelonaase” humoorika tekstiga laulu võis kuulda sügisel

hõimupäevade kontsertidel, suvistel Tartumaa Trallami üritustel, Postmehe päeval. Koori kutsuti tihti esinema teemapäevadele Eesti Rahvamuuseumi ja Põllumajandusmuuseumi.

Omaette üritusteks muutusid “Leelonaase” koori eestvedamisel ja Tartu Linnavalitsuse kultuuriosakonna ning Tiigi Seltsimaja kaasabil korraldatud setode ja seto sõprade üritused kolm korda aastas. Lisaks naiste laulule, oli seto rahval võimalus kokku tulla, tuttavaid näha ja muljeid vahetada ning muresid kurta – koju Petserimaale enam nii lihtsalt minna ei saanud.

Ega “Leelonaase” ainult Tartu linnas püsinud. Võeti osa kuulsatest Baltica üritustest ja esineti Tallinnas suurtel lavadel. Sama uhkes võib pidada ka kahel korral Üldtantsupeost osavõttu, kus leelokooride ehe laul oli peo ühe osa sissejuhatuseks.

“Leelonaase” on oma tarkust ja oskusi jaganud ka Soomemaal Sibeliuse Akadeemias. Soomes on esinemas käinud vist kõik Setomaa koorid ega “Leelonaase’gi” tahtnud teistest viletsamad olla.

Kooriliikmetele on kindlasti ühtedeks meeldejäävamateks esinemisteks olid esinemised Mordvamaal.

Lisaks laulude jäädvustamisele Tartu Kirjandusmuuseumis, on koori jäädvustatud ka filmilindile. Esimene seto pulmamäng toimus Võru “Kandle” laval, teine suur pulm toimus Meremäel, mille suurest filmimaterjalist on tulevikupõlvedel võimalus lõpptulemus vormistada.

Koori liikmete arv on olnud algusaasta kuuest liikmest kuni kõrgperioodi 13 liikmeni ning koori viimane tegutsemiskoosseis on: Alla Kalle, Nadja Kuhi, Olli Kure (killõ), Alli Siruli ja Sirje Siruli.

Tartu “Leelonaase” eripäraks Tartu linnas kujunes kindlasti võimekus kohe ja teemale vastaval lauluga esinema minemine. Hea oli, kui ikka päev varem esinemisest teada sai, kuid harvad polnud ka need juhud, kui hommikul teatati, et pärastlõunal on esinemist vaja.

Teiseks ja samaoluliseks kujunes eestlaulja ja kooriliikmete rõõmsameelne suhtumine ansambli “Ummamuudu” ettepanekusse toetada seto laulu muusikalise saatena, millest hiljem kujunes välja etnofolkloori projekt “Ummaleelo”. Sellele projektile oli nii pluss- kui ka miinuskriitikat, mis kõik muutus edasiviivaks jõuks ning kaasa selles projektis laulsid peale “Leelonaase” koori ka folklooriansambel “Kuldatsäuk” Värskast, Viljandi Kultuuriakadeemia hilisema ansambli “Tii” tüdrukud. Midagi ei läinud raisku, kõik sai jäädvustatud ja “Ummaleelo” andis välja singlid “Muudu naase” (5 looga) ja “Hairasoo” (3 looga).

“Leelonaase” lauljad loodavad, et omamoodi hulljulge kaasalöömisega oleme mõtlemisainet ja loodetavasti ka veidi indu andnud praegu tegutsevatele ansamblile “Zetod”, kellele “Leelonaase” südamest õnne ja edu soovivad.

Ettekande tekst on koostatud septembris 2009. a.